

О. М. Вакульчик, доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри обліку і аудиту
Академії митної служби України
Д. П. Дубицький, викладач кафедри обліку
і аудиту Академії митної служби України

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті наведено механізм оптимізації географічної структури реалізації продукції. Показано алгоритм розрахунку впливу зовнішньоекономічної діяльності на економічну безпеку підприємства.

The mechanism of optimization of regional pattern of realization of products is given. At the article algorithm of valuation of influencing of foreign economic activity on economic security of enterprise is shown.

Ключові слова. Зовнішньоекономічна діяльність, підприємство, економічна безпека, географічна структура реалізації продукції.

Вступ. У процесі своєї діяльності підприємство зазнає впливу ряду внутрішніх і зовнішніх економічних загроз, які можуть призвести до негативних наслідків. Під впливом глобалізаційних світових тенденцій та світової фінансової кризи управлінці підприємства змушені диверсифікувати ринки збуту своєї продукції через зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД). Однак участь у ЗЕД, окрім позитивного вкладу в економіку підприємства, може негативно впливати на його економічну безпеку. Тому управлінці мають знати, що ця діяльність впливатиме на економічну безпеку підприємства (ЕБП). Таким чином, існує необхідність визначення впливу ЗЕД на ЕБП і формування на підприємстві відповідної торговельної стратегії.

© **О. М. Вакульчик, Д. П. Дубицький, 2009**

У напрямку кількісного визначення рівня економічної безпеки підприємства працювали як вітчизняні, так і закордонні науковці, а саме: Л. Абалкін, А. Архипов, О. Барановський, А. [Беспалько](#), Н. Ващенко, В. [Гапоненко](#), А. Городецький, Ю. Долгополов, Л. Донець, В. Забродський, В. Ісмагілова, О. Ляшенко, Л. Мартюшева, Б. Михайлов, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранушенко, Т. Петровська, С. Терехов, А. Турило та ін. Проте науковці, що працюють у даному напрямі розвитку науки про економічну безпеку підприємства, недостатньо досліджують ЗЕД як джерело загроз для ЕБП.

Постановка завдання. Розробити механізм оптимізації географічної структури реалізації продукції.

Результати дослідження. На нашу думку, за базовий критерій визначення впливу загроз на економічну безпеку підприємства слід обрати загальновідомий показник запасу фінансової безпеки підприємства (*ЗФБ*), що визначається як різниця між виручкою та відповідним значенням точки беззбитковості або як відношення між *ЗФБ* та виручкою – відносний запас фінансової безпеки (*ВЗФБ*):

$$\text{ЗФБ} = \text{В} - \text{ТБ};$$

$$\text{ВЗФБ} = \frac{\text{В} - \text{ТБ}}{\text{В}} \times 100 \%$$

де *В* – виручка;

ТБ – значення точки беззбитковості конкретного підприємства.

На думку авторів, для оцінки впливу ЗЕД на ЕБП більш доцільне використання показника *ВЗФБ*, адже його значення виражається у відсотках і більш інформативне. Чим більше значення показника запасу фінансової безпеки підприємства, тим далі воно відійшло від точки беззбитковості, тим більше часу та можливостей у його управлінців, у разі зменшення виручки або збільшення витрат, здійснити превентивні заходи й не допустити збиткової діяльності.

На підставі використання запропонованих критеріїв розроблено механізм оптимізації географічної структури реалізації продукції (рис. 1), згідно з яким аналіз впливу ЗЕД на ЕБП необхідно здійснювати у двох напрямках: аналіз ефективності ЗЕД та аналіз платоспроможності підприємства під час ЗЕД. Виокремлення даних напрямків аналізу зумовлено тим, що за економічною сутністю показники ефективності діяльності підприємства та його платоспроможності різнонаправлені, а зростання рівня ефективності, як правило, відбувається за рахунок зменшення платоспроможності та навпаки. Отже, існує потреба визначення цих головних якісних характеристик підприємства, що дозволить забезпечити оптимальний рівень ЕБП.

Для деталізації аналізу впливу ЗЕД на ЕБП було створено алгоритм (рис. 2), на основі якого окремо здійснюється аналіз ефективності ЗЕД і платоспроможності підприємства у процесі ЗЕД. Відповідно до цього алгоритму розраховується показник *ВЗФБ_{ЗЕД}*, який базується на фактичних результатах діяльності

підприємства. Потім моделюється ситуація, за якої підприємство здійснює лише внутрішньоекономічну діяльність (ВЕД), і розраховується показник $VЗФБ_{ВЕД}$.

Слід зазначити, що критерієм визначення ефективності ЗЕД у контексті ЕБП є показник $VЗФБ_{еф}$, що розраховується на основі застосування фінансової точки беззбитковості, яка враховує нормовану доходність капіталу.

Фінансова точка беззбитковості розраховується за формулою:

$$ТБ_{\phi} = \frac{ПВ + ПР_n}{ВМД} = \frac{ПВ + ВК \times H_n}{(B - ЗВ) / B},$$

де $ПВ$ – постійні витрати;

$ПР_n$ – прибуток нормативний;

$ВК$ – власний капітал;

H_n – норма прибутку;

$ЗВ$ – змінні витрати;

$ВМД$ – відносний маржинальний дохід.

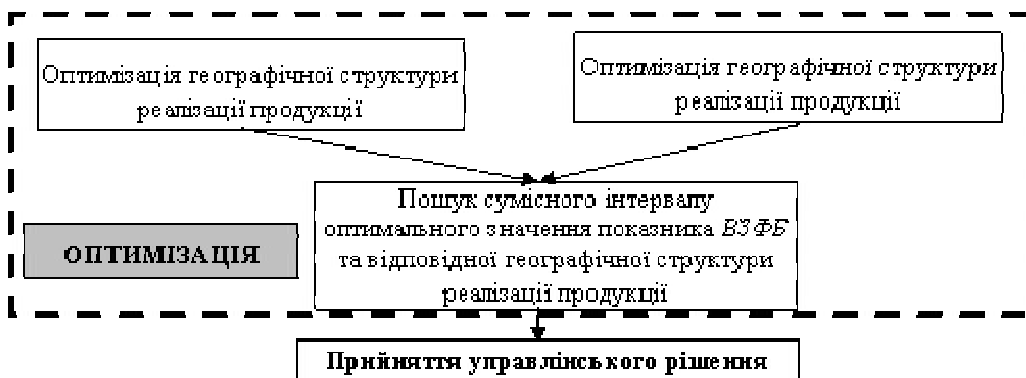

Рис. 1. Механізм оптимізації географічної структури реалізації продукції

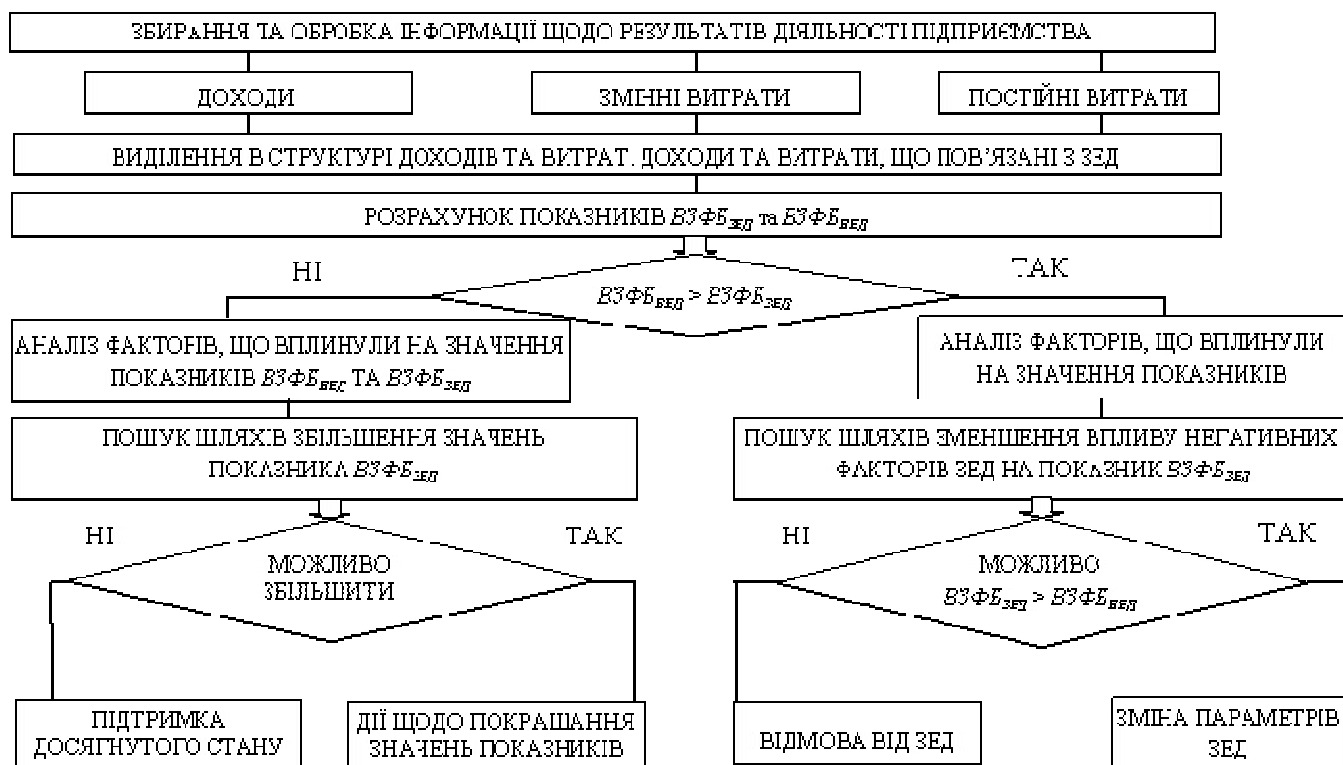

Рис. 2. Алгоритм оцінки впливу ЗЕД на ЕБП

Критерієм визначення платоспроможності підприємства при ЗЕД у контексті ЕБП стає показник $E3ΦB_{пл}$, що розраховується на основі застосування точки безбитковості грошового обороту, а виручка підприємства буде використана зі включенням ПДВ:

$$E3ΦB_{пл} = \frac{B + ПДВ_B - TБ_{гo}}{B + ПДВ_B} \times 100\%$$

де $ПДВ_B$ – податок на додану вартість, що включається у ціну реалізованих підприємством товарів і послуг;

$TБ_{гo}$ – значення точки безбитковості грошового обороту конкретного підприємства.

Точка безбитковості грошового обороту при ВЕД розраховується за формулою:

$$TБ_{гo}^{век} = \frac{ПВ + ПДВ_{зм} - A}{(B + ПДВ_B - (ЗВ + ПДВ_{зм})) / (B + ПДВ_B)}$$

де A – амортизація,

$ПДВ_{пв}$ – податок на додану вартість, що включається у ціну товарів та послуг, які зараховано на постійні витрати;

$ПДВ_{зв}$ – податок на додану вартість, що включається у ціну товарів та послуг, які зараховано на змінні витрати.

Під час аналізу платоспроможності підприємства, що здійснює ЗЕД, розрахунок показника $E3ΦB_{пл}$ виконується на основі застосування точки безбитковості грошового обороту, з урахуванням особливостей оподаткування доданої вартості під час експорту. Це зумовлено тим, що під час експорту товарів застосовується нульова ставка ПДВ, і підприємство має право на отримання експортного відшкодування ПДВ. Проте в умовах кризи існує велика ймовірність того, що держава може не відшкодувати вчасно експортне ПДВ, і дане відшкодування може бути здійснено у подальших розрахункових періодах. Для врахування вищезазначеної тенденції у визначенні економічної безпеки підприємства точка безбитковості грошового обороту при ЗЕД має розраховуватися за такою формулою:

$$TБ_{гo}^{век} = \frac{ПВ + ПДВ_{зм} - A - ПДВ_{зм} \times K_{зм}}{(B + ПДВ_B - (ЗВ + ПДВ_{зм})) / (B + ПДВ_B)}$$

де $\Pi ДВ_{\text{екс}}^{\text{пр}}$ – експортне відшкодування ПДВ за попередній період;

$K_{\text{екс}}$ – частка експортного відшкодування ПДВ за попередній період, яка відшкодовується у звітному періоді.

Наступним етапом є порівняння отриманих значень показників $VЗФБ_{ЗЕД}$ та $VЗФБ_{ВЕД}$ з подальшим аналізом чинників, які зумовили одержані результати. Згідно з отриманими результатами необхідно окремо розрахувати оптимальну географічну структуру реалізації підприємства за умови максимізації ефективності ЗЕД та платоспроможності у здійсненні ЗЕД, а потім знайти оптимальне значення показника $VЗФБ$ та відповідного йому сумісного інтервалу географічної структури реалізації продукції. На графіку (рис. 3) показано залежності показників $VЗФБ_{\text{пл}}$ та $VЗФБ_{\text{еф}}$ від частки експортної реалізації продукції.

Побудова лінійного тренду окремо для кожної з кривих дозволить визначити найбільш доцільні інтервали у структурі експорту і визначити відрізки кривих, що лежать вище трендових ліній. Із цих двох відрізків визначається сумісний інтервал частки експортної реалізації продукції, на якому досягатиметься оптимальне значення показника $VЗФБ$ (рис. 4).

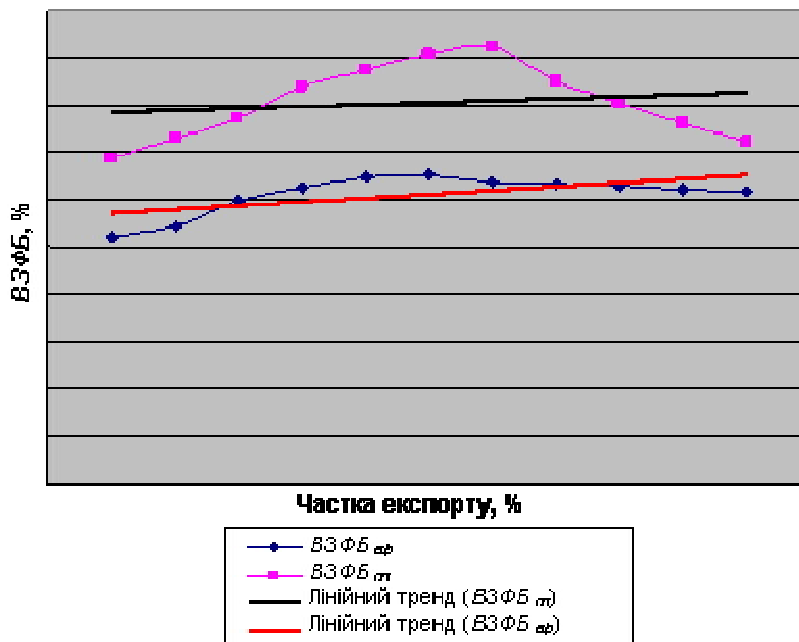
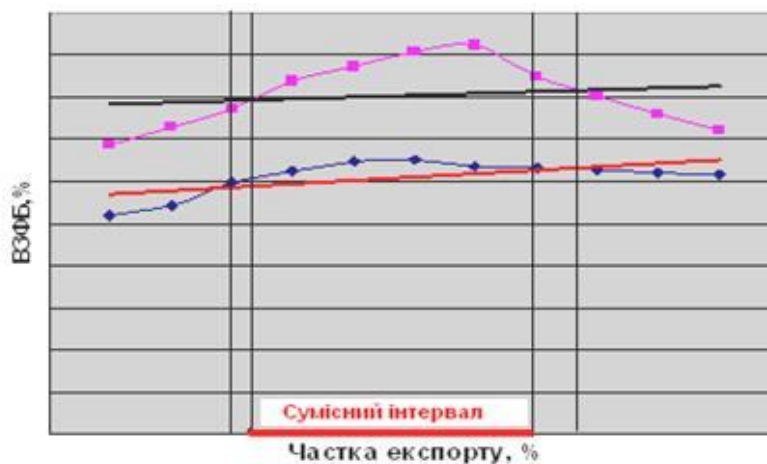

Рис. 3. Залежність показників $VЗФБ_{\text{пл}}$ та $VЗФБ_{\text{еф}}$ від частки експортної реалізації продукції

$VЗФБ_{ef}$
 $VЗФБ_{пл}$
Лінійний тренд ($VЗФБ_{пл}$)
Лінійний тренд ($VЗФБ_{ef}$)

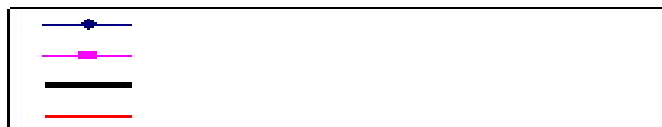

Рис. 4. Визначення сумісного інтервалу частки експортної реалізації продукції

Висновки. Методика оцінки впливу зовнішньоекономічної діяльності на економічну безпеку підприємства дає змогу не тільки визначити цей вплив, а й проаналізувати можливість досягнення взаємосуперечливих цілей управління підприємством: максимізації ефективності ЗЕД та максимізації платоспроможності підприємства під час ЗЕД за умови досягнення найбільшого значення показників $VЗФБ_{пл}$ та $VЗФБ_{ef}$. Поряд із цим з'являється можливість розробки механізму визначення сумісного інтервалу частки експортної реалізації продукції підприємства для забезпечення найвищого рівня його ефективності та платоспроможності.

Література

1. Абалкин Л. Избранные труды [Текст] / Л. Абалкин. – М. : Экономика, 2000. – Т. IV. – 330 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
3. [Гапоненко В. Ф.](#) Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы [Текст] / В. Ф. [Гапоненко](#), А. А. [Беспалько](#). – К., 2007. – 208 с.
4. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз [Текст] : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 191 с.
5. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства [Текст] : навчальний посібник / Л. І. Донець, Н. В. Вашченко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
6. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения [Текст] : монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Мартюшева Л. С. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління [Текст] / Л. С. Мартюшева, Т. Е. Петровська, Н. І. Трихліб // Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – № 71. – С. 235–238.